

บทที่ ๑

บทนำ

ภูมิหลัง

วรรณคดี คือ หนังสือที่ได้รับการยกย่องว่าแต่งดี ทั้งในด้านเนื้อหาและศิลปะแห่งการประพันธ์ ศิลปะแห่งการเรียบเรียงคำขึ้นเป็นร้อยแก้วและการนำถ้อยคำมาเรียบเรียงตามแบบบังคับทางฉันทลักษณ์จนเกิดเป็นวรรณกรรมร้อยกรองของไทย ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์และทรงคุณค่าอย่างยิ่ง วรรณคดีล้วนเกิดจากความอัจฉริยะของกวีที่รู้จักเลือกใช้ถ้อยคำได้อย่างเหมาะสม ละเมียดละไม สะท้อนความนึกคิดออกมาสู่ผู้อ่าน ได้อย่างเหมาะสมเจาะลงตัวจนสามารถตรึงความรู้สึกของผู้อ่านไว้กับวรรณคดีเรื่องนั้น ๆ

วรรณคดีแต่ละเรื่องจะมีความแตกต่างกัน เพราะกวีล้วนสร้างสรรค์งานขึ้นจากอารมณ์ สะท้อนใจของตนเอง หรือสะท้อนอารมณ์จากสิ่งที่พบเห็น อารมณ์ที่กล่าวถึงนี้มีอยู่หลากหลาย เช่น อารมณ์รัก โลภ โกรธ หลง ยินดี ริษยา โสภเคราะห์ ฯลฯ ซึ่งก็เป็นธรรมชาติของมนุษย์นั่นเอง

วรรณคดีไทยหลายเรื่องได้สะท้อนอารมณ์เหล่านี้ออกมาจนเป็นที่ได้รับความนิยมนักจากผู้อ่านส่วนใหญ่ เช่น วรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน ซึ่งเป็นเรื่องราวความรักระหว่างหญิงสองชาย เป็นความรักที่ต้องช่วงชิง แกร่งแย่ง เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนต้องการ ขุนช้างขุนแผนเป็นวรรณคดีที่เข้าถึงชาวบ้าน ตัวละครก็คือชาวบ้าน การดำเนินเรื่องก็เป็นไปตามแบบของชาวบ้าน มีการด่าทอกันอย่างถึงพริกถึงขิง แต่ความสำคัญของเรื่องก็อยู่ที่ความรักสามเส้าที่นำพาปัญหาต่าง ๆ มาให้ตัวละครได้ดำเนินไปนั่นเอง ขุนช้างขุนแผนเป็นวรรณคดีที่เข้าถึงประชาชนทั่วไปมากที่สุด เพราะขุนช้างขุนแผนเป็นเสมือนกระจกส่องสภาพสังคมโบราณ แสดงภาพชีวิตของคนในสังคมตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นวรรณคดีที่มีรสหลากหลาย วรรณคดีสโมสรในรัชกาลที่ ๖ จึงยกย่องให้ขุนช้างขุนแผนเป็นยอดแห่งกลอนสุภาพ

วรรณคดีเรื่องอิเหนาก็เป็นเรื่องเกี่ยวกับความรักเช่นกัน แต่เป็นความรักของกษัตริย์ ไม่ใช่ชาวบ้านอย่างขุนช้างขุนแผน ภาษาที่ใช้จึงมีความละเมียดละไมและถูกต้องสมฐานะ อิเหนาเป็นบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ อิเหนาเป็นเรื่องของกษัตริย์ และกษัตริย์ทรงพระราชนิพนธ์จึงทรงใช้ศัพท์ถูกต้องสมฐานะ ดังนั้นอิเหนาจึงเป็นวรรณคดีซึ่งแต่งดีพร้อมทั้งกลอน ใจความอิเหนามีจุดมุ่งหมายเพื่อสำหรับเล่นละคร และได้รับความนิยมในการเล่นละครใน จึงทำให้บทละครเรื่องอิเหนา ได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสรว่าเป็นยอดของกลอนบทละคร

นอกจากขุนช้างขุนแผนและอิเหนาที่เป็นวรรณคดีซึ่งได้รับความนิยมและการยกย่องแล้ว พระอภัยมณีก็เป็นวรรณคดีอีกเรื่องหนึ่งที่ได้รับคามนิยมและควรค่าแก่การกล่าวถึง พระอภัยมณีเป็นเรื่องราวซึ่งเกิดจากจินตนาการของสุนทรภู่ซึ่งนับได้ว่าเป็นความแปลกใหม่ ทำให้พระอภัยมณีแตกต่างจากวรรณคดีเรื่องอื่น แต่ที่ไม่แตกต่างกันก็คือพระอภัยมณีก็ยังคงมีเรื่องราวของความรัก ทั้งสุข สมหวัง และผิดหวังต้องพลัดพรากจากกันมาเป็นเรื่องที่ทำให้การดำเนินเรื่องเป็นไปตามขั้นตอนเช่นเดียวกับขุนช้างขุนแผนและอิเหนา และด้วยความสามารถของกวีคือสุนทรภู่ซึ่งได้ผูกเรื่องได้อย่างน่าสนใจ ทำให้พระอภัยมณีได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสรให้เป็นยอดของนิทานคำกลอน และเป็นที่ยุ่จักของคนส่วนใหญ่มาจนถึงปัจจุบัน

และด้วยเหตุที่วรรณคดีไทยทั้งสามเรื่องคือ ขุนช้างขุนแผน อิเหนา และพระอภัยมณี มีความโดดเด่นทั้งในเรื่องของเนื้อหาที่ทำให้ผู้อ่านเพลิดเพลิน สนุกสนานแล้ว ภาษาที่ใช้ก็ยังไม่เพราะสละสลวย จึงทำให้ได้รับความนิยมจนมีผู้นำบางตอนจากวรรณคดีเหล่านี้มาเป็นเนื้อร้องเพลงไทยเดิม โดยเพลงไทยเดิมที่นำเนื้อมาจากวรรณคดีไทยเหล่านี้อาจจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงเนื้อความ หรือมีการดัดแปลงเนื้อหาจากวรรณคดีดังกล่าว หรืออาจนำเนื้อหาบางส่วนมาจากวรรณคดีไทยแล้วนำมาแต่งเนื้อเพลงใหม่เพิ่มขึ้นก็ได้ตามความเหมาะสม

เพลงไทยเดิมที่นำเนื้อมาจากวรรณคดีไทยทั้งสามเรื่องนี้ ในแต่ละเพลงล้วนแล้วแต่มีความไพเราะ เนื่องจากวรรณคดีไทยทั้งสามเรื่องนี้ก็ได้มีการประพันธ์ด้วยความไพเราะ ชาบซึ่งใจเป็นอย่างดี เมื่อมีการนำมาทำเป็นบทเพลงก็มีการคัดเลือก เช่น เพลงโศกก็จะต้องใช้เนื้อที่แสดง ความโศกรันทดใจ เพลงโกรธก็ต้องใช้เนื้อที่แสดงอารมณ์โกรธ เพลงรักก็ต้องใช้เนื้อที่แสดงถึงการขอความรักเกี่ยวพาราณี หรือเพลงที่ตัดพ้อต่อว่าก็ต้องใช้เนื้อเพลงที่แสดงให้เห็นถึงการต่อว่าดังตัวอย่าง

เพลงแขกมอญบางช้าง (๓ ชั้น)

นิจาเจ้าวันทองน้องพี่อา	พี่จำหน้าเนื่อน้องได้ทุกแห่ง
นิจาใจช่างกระไรมาแปลกเปลง	เอามือคลำแล้วยังเคลงอยู่ดลับล้าย
เจ้าลิ้มนอนซ่อนพุ่มกระทุ่มดำ	เค็ดไบบอนซ่อนน้ำที่ไรฝ้าย
พี่เคี้ยวหมากเจ้าอยากพี่ยังคาย	แขนซ้ายคอดแล้วเพราะหนูนอน

(วิณะ บุญจับ, ๒๕๔๔. หน้า ๒๔๕)

เพลงแขกมอญบางช้างนี้ได้นำเนื้อความมาจากเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนที่ขุนแผนต่อว่านางวันทองลิ้มความรักความหลังครั้งเก่า จากเนื้อเพลงนี้แสดงให้เห็นถึงการตัดพ้อต่อว่าของขุนแผน ซึ่งเมื่อผู้ฟังได้ฟังแล้วก็เกิดอารมณ์คล้อยตามเนื้อเพลง ทำให้ผู้อ่านเกิด "รส" ในการฟังเพลง

"รส" คือ อารมณ์ ความรู้สึกที่ผู้อ่านหรือผู้ฟังได้รับจากงานที่กวีถ่ายทอดมาทางถ้อยคำ โวหารที่ไพเราะ ทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์สะเทือนใจ มีความซาบซึ้งใจไปกับบทประพันธ์ที่กวีเสนอมา โดยเปลื้อง ผนคร (๒๕๔๕. หน้า ๑๘ - ๒๑) ได้กล่าวถึงรสวรรณคดีไทยไว้ว่ามีอยู่ ๔ รส คือ

๑. บทชมโฉม เรียกว่า เสาวรจนี ได้แก่การกล่าวชมความสวยงาม
๒. บทเกี่ยวไอ้โลม เรียกว่า นารีปราโมทย์ เป็นรสในการแสดงความรักใคร่พูดไอ้โลม
๓. บทตัดพ้อ เรียกว่า พิโรชวาที เป็นบทแสดงความโกรธ ความแค้น เสียสดี ตัดพ้อ
๔. บทโศก เรียกว่า สัลลาปังคพิไสย เป็นบทพรรณนาความโศกเศร้าคร่ำครวญ

ในการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองครั้งนี้คณะผู้ศึกษาได้เลือกรสวรรณคดีไทยทั้ง ๔ รส มาวิเคราะห์เนื้อร้องเพลงไทยเดิมที่มาจากวรรณคดีไทยเรื่อง ขุนช้างขุนแผน อิเหนา และพระอภัยมณี เนื่องจากรสวรรณคดีไทย เป็นการบรรยายหรือพรรณนาลักษณะและอารมณ์ของกวีหรือตัวละครในเรื่องซึ่งเหมาะสมกับเนื้อหาของวรรณคดีไทย (วราภรณ์ บำรุงกุล , ๒๕๓๗. หน้า ๓๒ - ๓๓)

เพลงไทยเดิมที่นำมาจากรสวรรณคดีไทยเรื่อง ขุนช้างขุนแผน อิเหนา และพระอภัยมณีนี้มีจำนวนมาก ซึ่งเมื่อผู้ฟังได้ฟังเพลงไทยเดิมดังกล่าวแล้ว ทำให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์คล้อยตามและเกิดรสตามเพลงที่ได้ฟัง ซึ่งนับว่าเป็นความสามารถของกวีที่สามารถทำให้เกิดอิทธิพลทางอารมณ์และทางจินตนาการต่อผู้ฟังได้เป็นอย่างดี

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาข้างต้นนี้ คณะผู้ศึกษาจึงได้นำเนื้อหาของเพลงเหล่านี้มาวิเคราะห์รสของวรรณคดีไทยทั้ง ๔ รส คือ เสาวรจนี นารีปราโมทย์ พิโรชวาที และสัลลาปังคพิไสย ที่ปรากฏอยู่ในเนื้อร้องเพลงไทยเดิมที่มาจากเรื่องขุนช้างขุนแผน อิเหนา และพระอภัยมณี มาวิเคราะห์ว่าในเนื้อร้องเพลงไทยเดิมนั้นจะปรากฏรสวรรณคดีไทยรสใดบ้าง

วัตถุประสงค์ในการศึกษาค้นคว้า

วิเคราะห์รสวรรณคดีไทยจากเนื้อร้องเพลงไทยเดิมที่มาจากวรรณคดีไทยเรื่อง ขุนช้างขุนแผน อิเหนา และพระอภัยมณี ปรากฏรสใดมากที่สุด และรสใดที่ได้รับความนิยมมาเป็นบทร้องเพลงไทยเดิมมากที่สุด

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

๑. ทำให้ทราบว่ารสวรรณคดีไทยจากเนื้อร้องเพลงไทยเดิมที่มาจากวรรณคดีไทยเรื่อง ขุนช้างขุนแผน อิเหนา และพระอภัยมณี ปรากฏรสใดมากที่สุด และรสใดที่ได้รับความนิยมมาเป็นบทร้องเพลงไทยเดิมมากที่สุด

๒. เพื่อเป็นการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมด้านภาษาที่น่าถ้อยคำมาเรียบเรียงเป็นร้อยแก้ว ตามแบบบังคับทางฉันทลักษณ์จนเกิดเป็นวรรณกรรมร้อยกรองของไทย ถ้อยคำของกวีสะท้อนความนึกคิดมาสู่ผู้อ่านได้อย่างเหมาะสม

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คณะผู้ศึกษาจะวิเคราะห์รสวรรณคดีไทยจากเนื้อร้องเพลงไทยเดิมที่มาจากวรรณคดีไทย ๓ เรื่อง คือ ขุนช้างขุนแผน อิเหนา และพระอภัยมณี โดยกรมศิลปากรได้รวบรวมไว้ในหนังสือเรื่อง "บัณเฑาะว์ : วรรณคดีกับดนตรีไทย" ซึ่งคณะผู้ศึกษาได้เลือกวิเคราะห์เนื้อร้องเพลงไทยเดิมจำนวน ๘๖ เพลง โดยศึกษาเกี่ยวกับรสวรรณคดีไทย ๔ รส คือ

๑) เสาวรจนี หมายถึง การชมความงาม อาจเป็นชมความงามของตัวละครทั้งชายและหญิง ชมความงามของบ้านเมือง กองทัพ ป่าธรรมชาติ ต้นไม้ ลำธาร ฯลฯ

๒) นารีปราโมทย์ หมายถึง อารมณ์ที่แสดงถึงความรัก ตั้งแต่ชื่นชม ชื่นชอบ เกี่ยวพาราสี รักใคร่ ฯลฯ

๓) พิโรชวาทัง หมายถึง การแสดงอารมณ์ ฉุนเฉียว ประชดประชัน โกรธเคือง โกรธแค้น ทะเลาะทุ่มเถียง ฯลฯ

๔) สัลลาปังคพิสัย หมายถึง การแสดงความเศร้าโศกเสียใจ ร้องไห้คร่ำครวญ

นิยามศัพท์เฉพาะ

๑. วิเคราะห์รสวรรณคดี หมายถึง การใช้หลักเกณฑ์แยกแยะส่วนประกอบต่างๆ ของรสวรรณคดีไทยทั้ง ๔ รส คือ เสาวรจนี นารีปราโมทย์ พิโรชวาทัง สัลลาปังคพิสัย

๒. เนื้อร้องเพลงไทยเดิม หมายถึง เนื้อร้องเพลงไทยเดิมที่มาจากวรรณคดีไทยเรื่อง ขุนช้างขุนแผน อิเหนา และพระอภัยมณี

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การวิเคราะห์รสวรรณคดีไทยจากเนื้อร้องเพลงไทยเดิมที่มาจากวรรณคดีไทย เรื่องขุนช้างขุนแผน อิเหนา และพระอภัยมณี คณะผู้ศึกษามีลำดับขั้นตอนดังนี้

๑. ขั้นศึกษาและรวบรวมข้อมูล

๑.๑ รวบรวมเอกสารเกี่ยวกับเนื้อร้องเพลงไทยเดิมที่มาจากวรรณคดีไทย

เรื่องขุนช้างขุนแผน อิเหนา และพระอภัยมณี และรสวรรณคดีไทยทั้ง ๔ รส

๑.๒ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒. ขั้นวิเคราะห์

๒.๑ วิเคราะห์เนื้อร้องเพลงไทยเดิมที่มาจากวรรณคดีไทยเรื่อง ขุนช้างขุนแผน อิเหนา และพระอภัยมณีว่าปรากฏรสวรรณคดีไทยทั้ง ๔ รส มากน้อยเพียงไร คือ

๒.๑.๑ เสาวรจนี

๒.๑.๒ นารีปราโมทย์

๒.๑.๓ พิโรธวาที

๒.๑.๔ สัตถาปังกพิสัย

๓. ขั้นสรุปผลการศึกษาค้นคว้า อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

๔. ขั้นเสนอผลการศึกษาค้นคว้า คณะผู้ศึกษาจะเสนอผลการศึกษาค้นคว้า แบบพรรณนาวิเคราะห์